

Ekonomika in vzdržljivost: za ekonomijo ravnovesnega stanja*

Herman E. Daly

Uvod

Ničelno rast je mogoče doseči na dva načina: kot neuspeh ekonomije rasti ali kot uspeh ekonomije ravnovesnega stanja. Ekonomija rasti in ekonomija ravnovesnega stanja (steady-state economy) se razlikujeta tako kot letalo in helikopter. Letalo je načrtovano za gibanje naprej - če se nenehno ne giblje, se bo zrušilo. Podobno tudi naša ekonomija rasti ne more mirovati, ne da bi se zrušila v brezposelnost. Glede na naraščajoče naravne, družbene in moralne zadržke pred nadaljnjo rastjo smo trenutno priča neuspehu ekonomij rasti. Našega ekonomskega letala, ki je zavezano rasti, še vedno nismo predelali v gibčnejši ravnovesni helikopter. Zagovarjal in obravnaval bom ničelno rast v okviru ekonomije ravnovesnega stanja, ne pa spodletele ekonomije rasti.

Kaj je ekonomija ravnovesnega stanja? Kaj nas navaja na misel, da je potrebna in zaželena? Kako bi lahko iz položaja, v katerem smo, prešli v takšno stanje? Ta vprašanja bomo obravnavali v nadaljevanju.

Kaj je ekonomija ravnovesnega stanja?

Ne osnovna zamisel ne obstoj ekonomije ravnovesnega stanja nista nobena novost. John Stuart Mill je to idejo obravnaval v poglavju "O stacionarnem stanju" v svojem delu *Principles of Political Economy*. Človeštvo je večino časa, odkar je na zemlji, živelo v okoliščinah, ki so

* Prevedeno iz: H. Daly in J. Cobb Jr. 1990. *For the Common Good: Redirecting the Economy Towards Community, the Environment and a Sustainable Future*. Hartland: Green Print.

sorodne ravnovesnemu stanju. Rast je postala norma šele v zadnjih dveh stoletjih. Ekonomija ravnovesnega stanja je torej staroverski pojem, globoko zakoreninjen tako v teoretičnem razmišljanju kot v zgodovinski izkušnji, ne pa plitka izmišljaja, kakršna je nenehno rastoča ekonomija postkeynesijancev ali neomarksistov.

Ekonomijo ravnovesnega stanja opredeljujejo štiri značilnosti. Prvi dve veljata za vsa ravnovesna stanja; drugi dve določata posebno vrsto ravnovesnega stanja - namreč tisto, ki je dovolj skromna in vzdržljiva:

1. Stalen obseg populacije - to je stalen sklad človeških teles.
2. Stalen obseg človeških izdelkov - to je stalen sklad fizičnega bogastva. Izdelki so v bistvu podaljški človeških teles (eksosomatični organi, z besedami A. G. Lotka), tako da je točka 2 logični nasledek točke 1.
3. Raven ali stopnja, na kateri se ohranjata obe vrednosti, ki zadošča za dobro življenje in jo je mogoče vzdrževati dolgo v prihodnost.
4. Stopnja pretoka snovi in energije, potrebne za ohranjanje obeh vrednosti, zmanjšana na najnižjo možno raven - to je stopnje rojstev se ujemajo s stopnjami umrljivosti na nizkih ravneh, tako da je mogoče pričakovati dolgo življenjsko dobo; stopnje proizvodnje se ujemajo s stopnjami fizičnega razvrednotenja na nizkih ravneh, tako da je mogoče pričakovati veliko obstojnost oz. dolgo življenjsko dobo izdelkov.

Pretok je metaboličen tok snovi in energije skozi prebavni trakt gospodarstva. Prične se z vnosom surovin, nizko entropične¹ snovi in

1 Razmerje med zakonom o entropiji (drugi termodinamični zakon) in zakonom o ohranitvi snovi-energije (prvi termodinamični zakon) je mogoče razložiti z analogijo peščene ure. Pesek v stekleni posodi predstavlja snov-energijo. Peščena ura je zaprt sistem: pesek se ne dodaja ali izgublja (prvi zakon). Toda med peskom v zgornjem prekatu in tistim v spodnjem prekatu je kakovostna razlika. Pesek v zgornjem prekatu ima zmožnost padanja (opravljanja dela), tisti v spodnjem prekatu pa ne. Drugi zakon (zakon o entropiji) pravi, da je z opravljenim delom količina peska v zgornjem prekatu vedno manjša, medtem ko je količina v spodnjem prekatu vedno večja, ter da peščene ure ni mogoče postaviti na glavo. Fizik Erwin Schroedinger je dejal, da organizmi živijo s pomočjo vsrkavanja nizke entropije iz svojega okolja - to je, sprejemajo nizko entropično snov-energijo in oddajajo visoko entropično snov-energijo. Isto velja za gospodarstva.

energije, vsrkane iz naravnega okolja (to je izčrpavanje) in konča z vračanjem odpadkov, visoko entropične snovi in energije nazaj v okolje (to je onesnaževanje). Pretok je cena - neizogibna cena nadomeščanja in ohranjanja -, ki jo je treba za vsak dani obseg človeške populacije in izdelkov skrčiti na najmanjšo možno mero. Sedanja praksa v ekonomiji rasti se bolj približuje maksimiranju pretoka, ker je tesno povezana z družbenim bruto proizvodom (DBP).

Upoštevajte, da je definicija podana v *fizičnih* pojmi. Če smo natančni: ekonomija ravnovesnega stanja *ni* definirana kot ničelna rast DBP, definicija pa prav tako ne implicira stalne tehnologije niti stalne porazdelitve bogastva in dohodka. To kar se zgodi z DBP, ni pomembno, važno pa je, kaj se dogaja s tehnologijo in razdelitvijo - o tem bomo govorili kasneje.

Ker je ta definicija nekoliko abstraktna, si oglejmo konkretno analogijo: knjižnico ravnovesnega stanja (kar nekateri knjižničarji dejansko zagovarjajo kot način, kako obvladati povečevanje števila izvodov v celotni količini knjig). Obstajala bi stalna zaloga knjig, omejena recimo z velikostjo skladišča ali proračuna za vzdrževanje. Za vsako novo pridobljeno knjigo se je potrebno znebiti ene stare - jo prodati ali reciklirati. Dober knjižničar bi torej dodal novo knjigo le v primeru, če bi bila kakovostno boljša od neke druge knjige, katere mesto bi zavzela. *Kakovost* knjižnice bi se povečala, čeprav bi *število* knjig ostalo isto.

Pogosto je težko soditi o kakovosti; med knjižničarji ravnovesnega stanja obstajata dve šoli razmišljanja. Šola "suverenosti potrošnikov" pravi: znebimo se knjig, ki so izposojene najbolj poredko. Šola "strokovnega mnenja" pravi, da bi bil rezultat suverenosti potrošnikov več izvodov knjige *Jaws*, medtem ko bi šla Dante in Shakespeare v mlin za papir - in v skladu s tem, da je treba za kriterij jemati presojo poznavalcev. V to razpravo se ne bom spuščal. Trdim le, da knjižnica ravnovesnega stanja ni statična; nasprotno, količinske omejitve silijo v kakovostno izboljšanje, kar vodi v razvoj novih tehnologij, na primer mikrofilmov.

Storitev, ki jo nudi knjižnica, je odvisna od kakovosti, obsega in intenzivnosti uporabe celotne zaloge knjig, ne pa od stopnje pretoka ali stopnje, po kateri nove knjige nadomeščajo stare. Stopnjo pridobivanja novih knjig bi bilo treba omejiti na stopnjo fizičnega in intelektualnega razvrednotenja starih knjig; nižja je ta stopnja, bolje nam gre: manj dreves je treba žrtvovati za papir in manj starega znanja je treba pozabiti ali zavreči. Nagibamo se k temu, da v intelektualnem razvrednotenju vidimo napredek, v resnici pa je to *strošek* napredka - ki ga je pogosto

vredno plačati, a je vendarle strošek. Če bi bilo staro znanje bolj trdno utemeljeno in pazljiveje izdelano, bi bilo intelektualno razvrednotenje manjše.

Zamislite si ekonomijo kot knjižnico izdelkov, in analogije so očitne. Ekonomija ravnovesnega stanja - daleč od tega, da bi bila statična - je strategija za uveljavljanje kakovostnih izboljšav in vzdržljivosti.

Nujnost in zaželenost ekonomije ravnovesnega stanja

Če je ekonomija ravnovesnega stanja nujna, potem jo moramo imeti, pa naj bo zaželeno ali ne. Če je zaželeno, bi se morali zanjo odločiti, čeprav v to nismo prisiljeni. V prid ekonomije ravnovesnega stanja lahko navedemo dva relativno samostojna sklopa argumentov.

A. Nujnost

Nujnost ekonomije ravnovesnega stanja izhaja iz dveh temeljnih načel: omejenost in entropija.

1. *Omejenost* - V nasprotju z implikacijami nekaterih modelov ekonomske rasti je najboljši dokaz geografov, da se premer zemlje dejansko *ne* povečuje po enaki stopnji, kot narašča stopnja obresti! Nespremenljivo je tudi sončno sevanje, pravtako pa stopnje zaokrožitve osnovnih biogeokemičnih ciklusov, ki so osnova življenja na Zemlji. Kompleksni ekosistem, katerega podsistem je človeška ekonomija, se kaže kot kvaziravnovesno stanje: celotna zaloga snovi je v grobem stalna, kot je stalen tudi pretok sevanja sončne energije. Ekonomski podsistem se mora končno prilagoditi oblikovnim načelom celotnega ekosistema, katerega del je; oblikovna načela se kažejo kot načela ravnovesnega stanja - vsaj na človeški časovni razpredelnici generacij, če že ne na astronomski razpredelnici milijonov let.

2. *Entropija* - Svet ni le omejen, ampak tudi podvržen zakonu o entropiji. Spoznati moramo ne le to, da je količina nafte v zemlji omejena, temveč tudi, da lahko vsako galono pokurimo le enkrat. Zakon o entropiji nam pravi, da reciklirana energija v vsakem primeru prinaša izgubo in da reciklirani materiali nikdar ne morejo biti stoddstotno

popolni. Izčrpavanje in onesnaženje je neizogibno; treba ga je skrčiti na najmanjšo mero, nikdar pa ga ne bo mogoče odpraviti.

Nizka entropija je elementarni vir, ki ga je mogoče le potrošiti: zanj ni nadomestila. V celotnem nizu, ki je omejen in se hkrati manjša, je vsako nadomeščanje virov zamenjava ene vrste nizke entropije z drugo. V osnovi imamo dva vira nizke entropije: sončnega in zemeljskega; glede na vzorec redkosti se med seboj bistveno razlikujeta.

Skupna zaloga oz. količina *sončne energije* je praktično neskončna, ozko omejena pa je stopnja sevanja, ki doseže zemljo.

Skupna zaloga *zemeljskih mineralov* je ozko omejena, toda mogoče jo je izkoriščati po stopnji, ki jo v veliki meri določimo sami.

Če bi pokurili vsa fosilna goriva v zemeljski skorji, bi to zagotovilo vrednost, ki bi bila enaka le nekaj tednom sončne svetlobe - sonce pa naj bi obstajalo še nadaljnje štiri milijarde let. Jasno je torej, na kateri energetski vir moramo dolgoročno računati. Vendar sta, nasprotno, tehnologija in nadomeščanje v zadnjem stoletju pripeljala do obrata od čezmerne odvisnosti od obilne sončne energije k čezmerni odvisnosti od skromnega zemeljskega vira nizke entropije. Razlog za ta obrat je seveda v tem, da je za napajanje hitre gospodarske in demografske rasti mogoče zemeljske vire uporabiti po stopnji, ki jo določimo sami - to je hitro.

Vendar pa opazamo prve faze nasprotnega nadomeščanja, nazaj v smeri sončne energije, ki je, kljub temu da je odpornejši vir, ni mogoče uporabiti za napajanje nadaljnje rasti, zasnovane na izobilju mineralov v preteklem stoletju. Ljudje ne govorijo več o pretvarjanju nafte v hrano, temveč o pretvarjanju prehrambenih izdelkov v naftne nadomestke. Populacije *homo sapiens* in *mechnistra automobilica* sedaj vstopajo v neposredno tekmo za omejeno količino sončne energije, ki se letno ujame na obdelovalnih zemljiščih.

Omejenost in entropija implicirata, da bo *nekoč* konec rasti - toda kakšni so znaki, da je ta čas že napočil? Zakaj ne šele čez tisoč let?

V nasprotju s tem, kar pogosto slišimo, so najresnejši problem in najprepričljivejši dokaz omejitev *obnovljivi* viri, ne pa neobnovljivi. Izčrpanje neobnovljivih snovi moramo konec koncev pričakovati - ne bi jih bilo smiselno za zmerom pustiti v zemlji, če so nam dostopne. Vendar pa prehitro izčrpavanje neobnovljivih snovi na dva načina prispeva k porušenju enakomernega zagotavljanja obnovljivih snovi. Prvič, posledica visokih stopenj izčrpavanja so visoke stopnje onesnaževanja zraka in vode, kar neposredno ogroža biološke vire. Drugič,

hitra raba neobnovljivih snovi nam je omogočila, da smo dosegli in začasno obdržali takšno raven prebivalstva in potrošnje na prebivalca, kot je le z obnovljivimi snovmi ne bi mogli. Ker naša neobnovljiva osnova pojenja, obstaja nevarnost, da bomo skušali obdržati obstoječo raven (ali še huje, običajno stopnjo rasti) s čezmernim izkoriščanjem obnovljivih virov, s tem pa zmanjšali stalno donosnost in zatorej celotni obseg in kakovost vsakega bodočega življenja na Zemlji.

Ekonomist Lester Brown je strnil dokaze, da je svetovna produktivnost na prebivalca v naših štirih osnovnih sistemih obnovljivih snovi dosegla svoj višek in sedaj upada (Brown, 1979).

Produktivnost *gozdov*, izražena v kubičnih metrih na prebivalca na leto, je dosegla višek leta 1967 z 0,67 kubičnega metra.

Produktivnost *ribjih lovišč*, izražena v kilogramih ujetih rib na leto na prebivalca, je dosegla višek leta 1970 z 19,5 kilograma.

Produktivnost *travnatih površin* izražajo podatki o volni, ovčetini in govedini. Volna je dosegla višek leta 1960 z 0,86 kilograma, ovčetina leta 1972 z 1,92 kilograma in govedina leta 1976 z 11,81 kilograma.

Produktivnost *obdelovalnih zemljišč*, izražena v kilogramih žitaric na prebivalca na leto, je dosegla višek leta 1976 s 346 kilogrami.

Pri interpretaciji teh števil moramo upoštevati več stvari. Številke ne odražajo le učinka omejitev, temveč v nekaterih primerih tudi učinke nadomeščanja. Na primer, proizvodnja lesa na prebivalca je lahko nizka zaradi nadomeščanja lesa s plastiko in ne nujno zaradi tega, ker smo dosegli mejo produktivnosti gozdov. Podobno lahko zmanjšana proizvodnja volne na prebivalca odraža nadomeščanje z umetnimi vlakni v enaki meri kot meje donosnosti travnatih površin. Toda tudi če to drži, si velja zapomniti dvoje. Prvič, obstoječe ravni produktivnosti so očitne precenitve donosov, ki bi jih bilo mogoče dolgoročno vzdrževati, saj je bilo le-te mogoče doseči le s pomočjo izdatnih vložkov mineralov v mehanizacijo, namakanje, gnojila, insekticide in transport. Težko je verjeti, da bo mogoče obstoječe ravni proizvodnje ohraniti, saj se preostale rezerve nafte in mineralov trošijo, svetovno prebivalstvo pa še nadalje narašča zaradi pospeška, vgrajenega v nizko starostno strukturo. Drugič, značilno je, da so tudi mnogi nadomestki (plastika in umetna vlakna) naftni derivati.

Letna svetovna proizvodnja nafte na prebivalca je naraščala od 1,52 sodčka leta 1950 do najvišje dosežene količine 5,29 sodčka leta 1977. Leta 1978 je padla na 5,23 sodčka. Naftno izobilje se hitro končuje.

Obljuba o izobilju jedrske energije se je izkazala za fantazijo - in sicer za zelo nevarno fantazijo.

Sklepam, da so teoretične omejitve, ki izhajajo iz omejenosti in entropije, v današnjem svetu dejanske in očitne. Nadaljnji dokaz o vedno večjem pritisku naraščajočih zahtev, ki jih imamo glede pojemačih zmogljivosti, sta pospeševanje svetovne inflacije in hkratna nezaposlenost.

Iz tega sklepa sledi, da so razvojni načrti dežel Tretjega sveta, ki si implicitno prizadevajo za ekonomijo visoke množične potrošnje po zgledu Združenih držav, prav tako prazne fantazije. Poleg govorjenja o "premalo razvitih" deželah se moramo naučiti govoriti o "preveč razvitih" deželah, ki jih je Charles Birch opredelil kot dežele, v katerih so stopnje porabe virov na prebivalca takšne, da bi - če bi vsi ljudje na svetu trošili po takšni stopnji - viri po določenem času presahnil. Ne gre za to, da premalo razvite ekonomije spremenimo v preveč razvite, temveč da oboje spremenimo v ekonomije ravnovesnega stanja s takšnimi stopnjami prebivalstva in bogastva, ki zadoščajo za dobro življenje in lahko vzdržijo dolgo za prihodnost.

B. Zaželenost

Obravnavali bomo dva koncepta zaželenosti: ekonomsko in etično.

1. *Ekonomska zaželenost* - V dobesednem pomenu "ekonomskega" je fizična rast ekonomska le, dokler mejne koristi rasti presegajo mejne stroške. Ko pojemačje mejne koristi padejo pod naraščajoče mejne stroške, dobimo "neekonomsko" rast. Ker stroškov rasti ne merimo, ne more biti nihče prepričan, da sedanja ekonomska rast v resnici ni neekonomska rast. Celo če bi bilo mogoče pokazati, da so mejne koristi rasti še vedno večje od stroškov, moramo pričakovati, da se bo to stanje končno obrnilo - vsaj če verjamemo v zakon o zmanjševanju mejne koristnosti in v zakon o naraščanju mejnih stroškov. Če ta zakona zavrnamo, je treba na novo napisati celotno ekonomsko teorijo. Ta dva zakona v resnici preprosto izražata zdravo pamet; pravita le, da ljudje najprej zadovoljujejo svoje najnujnejše potrebe ter da najprej izkoriščajo najbolj dostopne vire.

Onkraj določene točke postanejo stroški fizične rasti večji od njene vrednosti. Na tej točki postane ekonomija ravnovesnega stanja ekonomsko zaželena, pa čeprav še ni fizično nujna.

2. *Etična zaželenost* - Če je zaželeno vzdržljivost, je zaželeno tudi ekonomija ravnovesnega stanja. Seveda, nobena stvar ne vzdrži večno; obstaja pa bistvena razlika med dvajset let in dvesto milijonov let.

Kako določimo vrednost vzdržljivosti? Če smo pogani, jo lahko izvedemo iz mističnega spoštovanja Matere Zemlje. Če smo krščani ali Židje, jo izvajamo iz dolžnosti upravljanja Božje stvaritve, ki velja za samo po sebi dobro - neodvisno od njene kritične instrumentalne vrednosti - vse do njenega najvišjega proizvoda, človeka. Zdi se, da večina ljudi ne glede na svoje versko ali filozofsko ozadje misli, da obravnavanje Zemlje kot podjetja v likvidaciji ni pravilno. Obstaja vsaj ohlapen občutek, da jo je treba zapustiti kot uspešno podjetje, bolj ali manj takšno, kot smo jo prejeli - vsaj kar se tiče njene zmožnosti zagotavljanja življenja. V tem je mogoče videti le religiozno spoznanje.

Vendar pa ta pogled ni univerzalen. Nekateri zagovarjajo naturalistično stališče in v ekološki katastrofi vidijo le ekološko zaporedje, gledano z očmi antropocentričnega preplaha. Njim je vseeno, če bo človeška družba vzdržala ali ne, saj človeštvo - skupaj s svojim neznanim naslednikom - ni nič boljše od katerekoli druge vrste. Konsistenten naturalist nima nobenega razloga, da bi bil pristaš teorije okolja, razen povsem osebnih nagnjenj. Pristaš teorije okolja mora upoštevati vsaj to, da nosi človek odgovornost, ki je drugim vrstam ni mogoče pripisati: nihče ne očita smradi, da poje preveč trave. Naturalisti, ki jih vzdržljivost niti najmanj ne zanima, so logično konsistentni, vendar jih ni veliko. Pristaši teorije okolja, ki skušajo zagovarjati vzdržljivost le na naturalističnih temeljih, so številni, a logično zmedeni. Če naj bo pristaš teorije okolja logično konsistenten, mora biti v bistvu religiozno zavezan vzdržljivosti. Logičnemu naturalistu, ki pravi, da vzdržljivost človeške družbe ni nič drugega kot antropocentrična domislica, drugače pač ni mogoče odgovoriti.

Nekdo lahko verjame, da je vzdržljivost zaželeno, a je hkrati prepričan, da bo človeštvo razgnalo svet v tridesetih letih, in zatorej misli, da sedaj niso upravičene nobene žrtve za uporabnika, ki ne obstaja. V opuščanju votlega gospodarsko-zborničnega optimizma je treba paziti, da hkrati ne opustimo tudi upanja in ne zapademo v greh brezupa.

Če se strinjamo, da je ekonomija ravnovesnega stanja nujna in/ali zaželeno, tedaj moramo vprašati: Kako jo je mogoče doseči? Ali lahko od tukaj pridemo tja?

Kako doseči ekonomijo ravnovesnega stanja?

Seveda lahko ničelno rast dosežemo kot rezultat slepe némeze: maltuzijanske pozitivne ovire, pretiravanje in razsulo, ekološka katastrofa. Gre za to, da se temu izognemo - da mehko pristanemo v ravnovesnem stanju, namesto da se zrušimo vanj.

Za vodilo pri razmišljanju o institucijah ekonomije ravnovesnega stanja predlagam dve splošni načeli.

1. Začeti moramo tam, kjer smo, z zgodovinsko danimi začetnimi pogoji, ne pa predpostavljati nerealistične neomadeževane preteklosti. Nimamo ne časa, ne moči, ne modrosti, da bi izbrisali naše obstoječe institucije in na novo pričeli z nečim radikalno drugačnim. Sedanje institucije zasebne lastnine in sistem cen je treba usmeriti in preoblikovati, ne pa uničiti. V nekaterih primerih bo preoblikovanje pomenilo omejitve teh institucij, v drugih pa razširitve.

2. Stremeti bi morali za tem, da z najmanjšim možnim žrtvovanjem osebne svobode in različnosti na mikro ravni dosežemo potrebno stabilnost in nadzor na makro ravni. Makro raven je raven nadzora in predvidljivosti, mikro raven pa raven svobode, spontanosti in inovativnosti; to je tudi raven, na kateri je večina informacij.

Menim, da obstajajo tri institucionalne spremembe, ki bi nam omogočile, da bi se - ob upoštevanju obeh načel - postopno pomaknili proti ravnovesnemu stanju. To so: omejevanje prebivalstva, omejevanje pretoka in omejevanje neenakosti.

A. Omejevanje prebivalstva

Pravice do razmnoževanja ne smemo več obravnavati kot "splošni blagor" - v njej bi morali videti redko dobroto, zakonito pravico, ki je v skupnem številu omejena na ravni, ki ustreza rojevanju zaradi nadomeščanja, ali še na manjši; porazdeljena je med posameznike v deljivih sklopih na osnovi stroge enakosti, prerazporejanje pa je stvar prostovoljne menjave. Nekaj ekonomistov in demografov je obravnavalo takšno shemo prenosnih dovoljenj ali kvot za rojevanje (glej Daly, 1977, str. 56-61), toda redki so jo jemali resno. Pa vendar v zelo veliki meri združuje makro nadzor z mikro svobodo; glede novo spoznane redke dobrine pomeni neposredno nadaljevanje osnovnih lastninskih in tržnih institucij.

Ker mnogim bralcem ta misel sploh ne bo všeč, je treba morda podati nekaj pojasnil. Prvič, vsakdo je vabljen, da zastopa svoj lasten plan, ki mu najbolj ustreza, saj drugi dve instituciji nista odvisni od te posebne sheme uravnavanja prebivalstva. Drugič, priznam, da bi bilo morebiti pametno, da resnega družbenega nadzora nad prebivalstvom ne bi uveljavili, dokler naravna težnja poteka v pravi smeri. Kot pravi pregovor: "Če deluje, ne skušaj popravljati." Toda to institucijo bi imel pripravljeno v rezervi za primer, če nas preseneti nov razmah rojstev ali - kar je bolj verjetno - če nas zmanjšana donosnost pripelje do spoznanja, da je zaželeno obdobje negativne rasti prebivalstva.

B. Omejevanje pretoka

Tudi stalen obseg fizičnega bogastva ali izdelkov je del definicije ekonomije ravnovesnega stanja. Ta obseg stvari bi bilo mogoče najbolje omejiti posredno s tem, da bi v bistvu omejili "dobavo hrane" - omejevanje pretoka na strani dotoka oz. izčrpanja. Skupen pretok osnovnih surovin bi bil centralno določen, razporeditev te omejene celote med različne porabnike pa bi bila prepuščena decentraliziranemu odločanju, ki bi ga usklajeval trg. To bi lahko izvedli tako, da bi vlada za vsako osnovno surovino določila skupne razpoložljive kvote ter na dražbi prodala kvotne pravice posameznikom in podjetjem; ali drugače, z nacionalnim *ad valorem* nadomestitvenim davkom. Ker je energija nekakšen splošni vir, potreben za pridobivanje vseh ostalih surovin, bi lahko pričeli le z omejevanjem pretoka energije.

Ta institucija bi omejevalno delovala na trg: določanje skupnega pretoka ne bi bilo več prepuščeno tržnim mehanizmom. Ne moremo dopustiti, da si trg sam določa meje z ekosistemom, kajti trg lahko preračuna le tiste stroške in koristi, ki se beležijo v pojmih zavestnega, kratkoročnega užitka in bolečine, ki izhajajo iz zamenljivega blaga. Stroški ali koristi večine ekoloških motenj so organski po naravi in dolgoročni po učinkih, niso podvrženi menjavi in ne povezani s kratkoročnim užitkom ali bolečino.

Trg pravtako sploh ni občutljiv za kakovostno razliko med revščino in razkošjem, kar nas privede k tretji instituciji.

C. Omejevanje neenakosti

Ker sta prvi dve instituciji v veliki meri odvisni od trga, je potrebno odpraviti njegovo pglavitno napako: izredne razlike v dohodku, ki jih ustvarja. Predlagam nekaj zelo enostavnega: najnižji dohodek se navezuje na najvišji dohodek in največje bogastvo - omejeno območje neenakosti, nujno za pobude in za nagrajevanje različno zanimivega in intenzivnega dela, ki pa onemogoča pretirano neenakost. Najnižji dohodek bi lahko financirali s sredstvi, zbranimi na dražbi razpoložljivih kvot, ali z nadomestitvenim davkom na surovine.

Ker rast v ravnovesnem stanju ne more več biti izgovor za revščino (pa tudi ni nič kaj prepričljiv izgovor), je absolutno nujno doseči večjo pravičnost v porazdelitvi dohodka. Omejitev neenakosti na sprejemljivo raven pomeni omejevanje vloge trga pri razporejanju dohodka. To vključuje tudi določene omejitve v velikosti in moči korporacij.

O vsaki od teh institucij bi bilo potrebno povedati še veliko več, vendar pa bi morala biti splošna podoba jasna. Važno je, da predstavimo nekaj posebnega, četudi nepopolnega, da bi s tem zavezali kritike, da pridejo na dan s čim boljšim, kar bodo brez dvoma tudi storili - takoj, ko bodo sprevideli, da gre zares.

Bojim se, da so mnogi ekonomisti doslej reagirali tako, da tega problema niso jemali resno. Njihov odziv spominja na stališče, ki ga je zgodnji ameriški ekonomist Daniel Raymond zavzel do Malthusovih idej. V svojem traktatu *Thoughts on Political Economy* iz leta 1820 Raymond razlaga svojim bralcem, zakaj se je izognil vsaki resnejši obravnavi Malthusovih misli:

Čeprav njegova /Malthusova/ teorija sloni na naravnih načelih in čeprav v njegovem sklepanju ni mogoče odkriti nobene pomanjkljivosti, pa se mišljenje vendar nagnosko upira sklepom, do katerih ga privede; nagibamo se k temu, da teorijo zavržemo, čeprav ne moremo podati nobenega dobrega razloga za to.

Mislím, da takšno mnenje danes prevladuje v reakcijah mnogih ekonomistov na argumente za omejevanje rasti - manjka le sproščajoče dostojanstvo g. Raymonda in njegove naivne poštenosti.

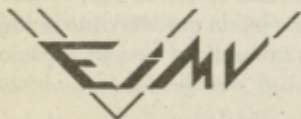
Prevedel Borut Cajnko

Literatura

BROWN, Lester R., "Resource Trends and Population Policy: A Time for Reassessment." *Worldwatch Paper No. 29*, maj 1979, Washington, D. C.

DALY, H. E., 1977, *Steady-State Economics*. San Francisco: W. H. Freeman and Co. Publishers.

DALY, H. E., ur., 1980, *Economics. Ecology. Ethics*. San Francisco: W. H. Freeman and Co. Publishers.

ELEKTROINŠTITUT "MILAN VIDMAR"
INŠTITUT ZA ELEKTROGOSPODARSTVO IN
ELEKTROINDUSTRIJO
61000 LJUBLJANA, Hajdrihova 2

opravlja v okviru svoje osnovne dejavnosti:

raziskave na področju energetike, tehnično-ekonomske raziskave na področju elektroenergetike, planiranje srednje in dolgoročnega razvoja elektroenergetskih sistemov, študij delovanja in upravljanja elektroenergetskih sistemov, strokovno-tehnični pregledi ter kontrola kvalitete in zagotovitev kvalitete elektroenergetskih naprav in objektov, varstvo okolja pred škodljivimi vplivi elektroenergetskih objektov, periodične kontrole in preskušanja na elektronapravah, preskušanje in atestiranje izdelkov elektroindustrije in izolirnih olj, konzultantske storitve iz navedenih področij doma in v inozemstvu.